

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. Бекетова

Т. М. Колесник

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з курсу

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

*(для студентів заочної форми навчання за напрямом підготовки
6.030601 – Менеджмент)*

Харків – ХНУМГ ім. О. М. Бекетова – 2016

Колесник Т. М. Конспект лекцій з курсу «Економічний аналіз підприємств міського господарства» (для студентів заочної форми навчання за напрямом підготовки 6.030601– Менеджмент) / Т. М. Колесник; Харків. нац. у-нт міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. – 27 с.

Укладач: Т. М. Колесник

Рецензент: д-р екон. наук, проф. М. М. Новікова

Рекомендовано кафедрою менеджменту і адміністрування.
Протокол № 1 від 31.08. 2016 р.

© Т. М. Колесник, 2016

© ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016

ЗМІСТ

	стор.
Вступ	4
Розділ 1 Поняття і склад міського господарства	5
Розділ 2 Основні фонди та їх відтворення	7
2.1 Поняття, склад й структура основних фондів (капіталу)	8
2.2 Оцінка основних фондів	9
2.3 Знос та амортизація основних фондів (капіталу)	10
2.4 Використання основних фондів комунальних підприємств	10
Розділ 3 Трудові ресурси	12
3.1 Поняття і класифікація кадрів підприємства	12
3.2 Продуктивність праці	15
Розділ 4 Фінансові ресурси	16
4.1 Формування фінансових ресурсів	18
Розділ 5 Виробнича програма і виробнича потужність комунальних підприємств	18
5.1 Виробнича програма і показники її вимірювання	19
Розділ 6 Організація та оплата праці	19
6.1 Оплата праці	21
Розділ 7 Витрати на виробництво та собівартість продукції (послуг) підприємств	21
7.1 Склад і структура витрат на виробництво та обіг, що включаються в собівартість продукції (робіт, послуг)	23
Розділ 8 Фінансово-економічні результати та інтегральна ефективність діяльності підприємства	23
8.1 Прибуток і доход як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Їх формування та використання	23
8.2 Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства	24
Список джерел	27

ВСТУП

Метою викладання навчальної дисципліни «Економічний аналіз підприємств міського господарства» є формування у майбутніх фахівців теоретичних знань та практичних навичок статистичного оцінювання економічних явищ і процесів суспільного життя, оволодіння методами економічного аналізу підприємств міського господарства.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Економічний аналіз підприємств міського господарства» є формування у студентів компетентностей щодо з'ясування сутності та ролі економічного аналізу підприємств міського господарства та механізму його функціонування в ринковій економіці; здатності до виявлення і формування основних ресурсів, що використовуються в економічній діяльності підприємств міського господарства, та основних методів обліку та контролю за їх станом та використанням; вивчення сутності та характерних ознак показників економічної діяльності підприємств міського господарства.

Розділ 1 Поняття і склад міського господарства

Міське господарство є складовою частиною народного господарства країни. Воно покликане виконувати важливу роль у забезпеченні потреб суспільства.

Міське господарство являє собою комплекс розташованих на території міста (поселення) підприємств, організацій й установ, що обслуговують матеріально-побутові та культурні потреби населення, яке мешкає в ньому. Воно включає до свого складу житлово-комунальне господарство міста і підприємства побутового обслуговування населення, будівельну промисловість і підприємства з виробництва місцевих будівельних матеріалів, систему установ та підприємств міської торгівлі, громадського харчування, охорони здоров'я, освіти та ін.

Підприємства та організації, що входять до складу міського господарства, виконуючи загальне завдання – обслуговування потреб населення того міста, на території якого вони розташовані, розрізняються за ознаками організації виробничої діяльності, тобто за галузевими ознаками. Міське господарство, крім галузевої, має також соціальну (за формами власності) і відомчу (за ознаками підпорядкування) структуру.

Виробнича діяльність підприємств міського господарства має ряд галузевих особливостей, що знаходять відображення в плануванні цього господарства, в організації управління та фінансів. В організації фінансів підприємства (господарства) знаходять відображення також форма власності на засоби виробництва та його відомча приналежність.

Розглянемо особливості організації виробничої діяльності та фінансів окремих галузей міського господарства.

Житлово-комунальне господарство є найбільшою частиною міського господарства. Воно включає до свого складу житловий фонд, комунальні підприємства та споруди зовнішнього міського благоустрою.

Загальне керівництво житлово-комунальним господарством міста, незалежно від того, в чиєму розпорядженні знаходяться житловий фонд, комунальні підприємства і споруди благоустрою, виконують виконками міських Рад народних депутатів. Вони видають постанови, що визначають порядок роботи та умови санітарного і технічного утримання комунальних підприємств, споруд благоустрою та житлових будинків, розробляють проекти планування та забудови міст і умови користування міськими землями.

Більшість комунальних підприємств та житлових організацій міст і селищ України підпорядковано місцевим Радам народних депутатів. Податки з доходів комунальних підприємств зараховуються до місцевого бюджету. В той же час з останнього здійснюються асигнування на покриття збитків підприємств житлово-комунального господарства і фінансується будівництво нових об'єктів.

За призначенням та функціями комунальні підприємства поділяють на такі групи:

- санітарно-технічні (водопроводи, каналізація, підприємства з санітарної очистки);
- транспортні (трамваї, тролейбуси, автобуси, метрополітен та ін.);
- комунальної енергетики (електричні, газові, теплові мережі та ін.);
- комунального обслуговування (готелі та ін.);
- підприємства та організації зовнішнього міського (селищного) благоустрою (підприємства шляхового господарства, озеленення, вуличного освітлення та ін.);

Комунальні підприємства, що надають послуги і реалізують продукцію за плату, працюють за схемою самофінансування. Підприємства, що надають безоплатні послуги (міських шляхів, озеленення, вуличного освітлення та ін.) фінансуються з бюджету за фактично виконані роботи.

Специфічною особливістю комунального господарства є те, що більшість комунальних підприємств не створюють матеріальної продукції, а надають послуги.

Розділ 2 Основні фонди та їх відтворення

Основні терміни й поняття: *основні засоби; основні фонди; відтворення; засоби виробництва; амортизація; знос основних фондів; структура основних засобів; капітальний ремонт; поточний ремонт; техніко-економічні показники; фізичний знос основних фондів; моральний знос основних фондів; вартісна оцінка основних фондів; амортизаційні відрахування.*

2.1 Поняття, склад й структура основних фондів (капіталу)

Основною ознакою підприємства є наявність в його власності, господарюванні або оперативному управлінні уособленого майна. Майно поділяють на необоротні й оборотні активи, які відрізняються фізичною формою, місцем у виробничому процесі, впливом на економіку підприємства.

Організація будь-якого процесу виробництва передбачає наявність засобів виробництва, що включають засоби праці, предмети праці та труд людини, тобто її цілеспрямовану діяльність. Засоби й предмети праці виступають на підприємствах як виробничі фонди (основні й оборотні).

Основні фонди – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму і поступово, в міру зношування переносять свою вартість на вироблювану продукцію. Цим вони відрізняються від оборотних фондів, які цілком переносять свою вартість на виготовлюваний продукт протягом одного виробничого циклу.

До складу основних фондів житлово-комунального господарства включають: основні фонди підприємств комунального господарства, споруди міського благоустрою, житловий фонд та ін.

Залежно від призначення основні фонди поділяють на виробничі й невиробничі. До складу виробничих основних фондів входять ті, що беруть участь у виробничих процесах, створюють умови для їх здійснення або служать для зберігання і транспортування продукції, а саме: виробничі споруди, передавальне обладнання, силові й робочі машини, вимірювальні й регулювальні прилади, пристрої й лабораторне обладнання, транспортні засоби, інструмент, виробничий і господарський інвентар, а також робоча і продуктивна худоба, багаторічні насадження. Засоби праці стають основними фондами тільки після введення їх у виробничий процес, а в практиці обліку – після зарахування на баланс підприємства, що їх використовує.

До складу невиробничих основних фондів належать об'єкти тривалого користування, які задовольняють побутові й культурні потреби людей.

Житлово-комунальне господарство охоплює виробничі й невиробничі підприємства. Щодо виробничих підприємств (електростанції, водопроводи та ін.), то вони мають виробничі основні фонди. До невиробничих основних фондів належать, у першу чергу, житловий фонд та споруди зовнішнього міського благоустрою, а також основні фонди лазень, пралень та інших

підприємств, що надають послуги персонального та господарсько-споживацького характеру. Ці невиробничі основні фонди, в свою чергу, поділяють на основні фонди експлуатаційного призначення, тобто ті, що безпосередньо беруть участь у наданні послуг, і на основні фонди культурно-побутового призначення: житлові будинки, гуртожитки, клуби та ін., що належать цим підприємствам.

Велике значення для обліку й аналізу основних фондів має класифікація (групування) їх за натурально-речовими ознаками. Розрізняють такі види основних фондів: будівлі; споруди; передавальні пристрої; силові й робочі машини; вимірювальні й регулювальні прилади; транспортні засоби; інструмент; виробничий і господарський інвентар і т.д.

Різні види основних фондів беруть неоднакову участь у виробничому процесі. Одні з них, як, наприклад, силові машини та обладнання, безпосередньо беруть участь у процесі виробництва і тому їх відносять до активно діючої частини основних фондів. Інші види основних фондів, як наприклад, виробничі будівлі і т. ін., – створюють умови для виробничих процесів, їх вплив на виробництво продукції є побічним, тому їх називають пасивною частиною основних фондів.

Використовуючи класифікацію основних фондів за видами, визначають їх виробничу структуру .

Структура основних фондів – це розподіл основних фондів за видами (групами), відображений у процентах від їх загальної вартості по підприємству, галузі або житлово-комунальному господарству в цілому. Структура основних фондів відображає особливості галузі й конкретного підприємства, рівень матеріально-технічної бази виробництва. Зміна структури за певні проміжки часу дає уявлення про динаміку якісних змін основних фондів, про технічний рівень виробництва. Наприклад, збільшення питомої ваги машин, обладнання та інших елементів активної частини основних фондів підприємства сприяє зростанню випуску продукції (надання послуг) на кожну 1 грн основних фондів.

Найважливішим чинником, що характеризує галузеву структуру основних фондів підприємства, слід вважати техніко-економічні особливості, що обумовлюють певні поєднання натурально-речових елементів, необхідних для здійснення виробничо-експлуатаційної діяльності.

2.2 Оцінка основних фондів

Основні фонди виражають в натуральних одиницях виміру – протяжність трамвайних колій (км), чисельність рухомого складу (вагон, машина), протяжність водопровідних мереж (км) і т.п. Однак для визначення ступеня використання основних фондів підприємства або галузі в цілому, вивчення їх структури в порівнянні з іншими галузями, для нарахування амортизаційних відрахувань та ін. основні фонди оцінюють у грошовій (вартісній) формі.

В Україні передбачено єдині способи оцінки основних фондів (капіталу) – такі, як первісна, відновна і залишкова вартості.

Первісна вартість – це вартість капіталу (фондів) в момент його створення або придбання. Вона визначається сукупністю витрат, пов'язаних із зведенням (спорудженням) або придбанням різноманітних видів основного капіталу (включаючи витрати на його доставку і встановлення). У бухгалтерському обліку основний капітал відображається за первісною вартістю, що не підлягає зміні. Вона може бути змінена в результаті модернізації та реконструкції об'єкта, що здійснюються в порядку капітальних вкладень, часткового списання, а також переоцінки та індексації.

Відновна вартість основного капіталу – це вартість його відтворення у сучасних умовах. Вона визначається у процесі переоцінки. Останню переоцінку основного капіталу було проведено за станом на 1 січня 1972 р. Оцінка основного капіталу за відновною вартістю дозволяє привести його до рівня, що відповідає сучасним цінам.

В економічній літературі первісна і балансова вартості основного капіталу іноді ототожнюються. З цим не можна погодитися. На дату переоцінки балансова вартість основного капіталу відображає його відновну вартість. Об'єкти, придбані вже після переоцінки, відображаються в балансі за первісною вартістю. Отже, балансова вартість основного капіталу є його вартісним вираженням у змішаній оцінці – за відновною і первісною вартостями.

У принципі відновна вартість основного капіталу має бути нижчою від первісної, оскільки технічний прогрес і зростання продуктивності праці в машинобудуванні та будівництві приводять до зниження вартості машин, приладів, будівель, споруд та інвентарю. Отже в господарській практиці вартість нових засобів праці є вищою від вартості старих, спрацьованих, а відновна вартість – вищою від первісної.

Залишкова вартість являє собою різницю між первісною вартістю основного капіталу і сумою його спрацювання. Розмір останнього дорівнює сумі нарахованих амортизаційних відрахувань, але не є ідентичним втраті споживної вартості основного капіталу. Тому визначена таким способом величина залишкової вартості основного капіталу є умовною, як і показники, що розраховуються на її основі. Вважається, наприклад, що коефіцієнт спрацювання основного капіталу, який визначається відношенням суми його спрацювання до його повної вартості, характеризує міру спрацювання. Ще умовнішим є коефіцієнт придатності основного капіталу, що характеризує частку залишкової вартості основного капіталу в його повній вартості. Але залишкова вартість береться до уваги при розв'язанні важливих практичних питань - таких, наприклад, як ремонт або реалізація основного капіталу.

2.3 Знос та амортизація основних фондів (капіталу)

Для основних фондів характерні збереження натуральної форми і поступове спрацювання. Економічний зміст зносу полягає у втрачанні основними фондами своєї споживної вартості та вартості.

Розрізняють два види зносу основних фондів:

- а) фізичний;
- б) моральний.

Фізичний знос основних фондів пов'язаний, як правило, з їх використанням і виявляється в руйнуванні, поламах.

Існує дві форми **морального зносу**: 1) втрата вартості внаслідок здешевлення відтворення таких самих машин, тобто коли нові машини такої конструкції можуть бути придбані дешевше, ніж ті, що встановлені на підприємстві; 2) втрата вартості діючих, фізично придатних машин внаслідок того, що випущено нові, кращі, більш потужні.

Як уже було сказано, основні фонди поступово, в міру спрацювання переносять свою вартість на вироблювану продукцію (послуги). Цей процес називають амортизацією.

Основні фонди поділяються на такі групи:

- **група 1** – будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої;
- **група 2** – транспортні засоби, включаючи вантажні та легкові автомобілі; меблі, конторське (офісне) обладнання; побутові електромеханічні прилади та інструменти; інформаційні системи, включаючи електронно-обчислювальні та інші машини для автоматичної обробки інформації;
- **група 3** – інші основні фонди, що не ввійшли до груп 1 і 2, включаючи сільськогосподарські машини і знаряддя, робочу і продуктивну худобу та багаторічні насадження.

2.4 Використання основних фондів комунальних підприємств

Ступінь використання основних фондів в усіх галузях народного господарства, в тому числі і в комунальному, має винятково важливе значення. Більш повне використання наявних споруд, будівель, обладнання, транспортних засобів та інших видів основних фондів дозволяє збільшити випуск продукції, знизити її собівартість і підвищити рентабельність виробництва за рахунок внутрішніх резервів підприємств без додаткових капітальних вкладень. Краще використання основних фондів комунальних підприємств дозволяє підвищувати рівень комунально-побутового обслуговування населення при його здешевленні.

Для характеристики використання основних фондів застосовують показники, які поділяють на вартісні й техніко-економічні.

Узагальнюючим вартісним показником ефективності використання всієї сукупності основних фондів є показник фондівдачі, який визначають, поділивши річний обсяг реалізованої продукції (послуг) у вартісному вираженні на середньорічну вартість основних фондів.

Крім того, для характеристики фондівдачі можуть бути використані натуральні вимірники. Наприклад, для підприємств міського електротранспорту фондівдача може бути виражена кількістю перевезених

пасажирів на 1 грн основних фондів, для водопроводів – кількістю кубометрів реалізованої води на 1 грн основних фондів і т. д.

Для характеристики використання основних фондів комунального господарства доцільно також застосовувати натуральні техніко-економічні показники, наприклад, для міського електротранспорту – кількість перевезених пасажирів на один приведений за місткістю трамвайний вагон (тролейбус), для водопроводів – кількість кубометрів реалізованої води на 1 куб. м. добової продуктивності водопроводу у цілому і т. д.

При аналізі загального показника фондівіддачі слід враховувати, що на його величину та динаміку впливає ряд факторів. При цьому в різних галузях комунального господарства цей вплив має свою специфіку.

Для аналізу використання основних фондів визначають такі показники:

Загальна вартість основних фондів (Φ) - включає вартість усіх груп основних фондів комунального підприємства: будівлі (Φ_b), споруди (Φ_c), передавальні пристрої (Φ_n), машини та обладнання (Φ_m), транспортні засоби (Φ_t) та ін. Підраховують її за формулою

$$\Phi = \Phi_b + \Phi_c + \Phi_n + \Phi_m + \Phi_t = \sum \Phi_i,$$

де Φ_i - вартість окремої групи основних фондів.

Фондомісткість (Φ_e) – показник (коефіцієнт) потреби основних фондів для забезпечення виконання одиниці обсягу роботи, 1 тис. грн. доходів від реалізації продукції (послуг). Підраховують за формулою

$$\Phi_e = \Phi : Q ,$$

де Q – сума доходів від реалізації продукції (послуг).

Фондовіддача (Φ_v) – показник (коефіцієнт), що відображає випуск продукції (послуг) на 1 грн основних фондів комунального підприємства. Показник фондівіддачі є величиною оберненою показнику фондомісткості. Підраховується за формулою:

$$\Phi_v = Q : \Phi,$$

Фондовіддача на одного робітника (Φ_{vp}) – показник (коефіцієнт), що характеризує випуск продукції на 1 грн основних фондів з урахуванням кількості робітників. Обраховується за формулою:

$$\Phi_{vp} = Q : \Phi \times K_p ,$$

де K_p – кількість робітників.

Механоозброєність виробництва (M_b) – показник вартості машин та обладнання на одиницю обсягу реалізації продукції (послуг). Він

застосовується для аналізу зміни питомої вартості засобів механізації. Цей показник підраховується у процентах або тис. грн. на 1 млн. грн. доходів від реалізації продукції підприємств промислового або підрядного типу за формулою:

$$M_v = \Phi_m : Q.$$

Механоозброєність праці (M_n) – характеризує вартість засобів механізації, що припадають на одного робітника. Цей показник визначають поділивши загальну балансову вартість машин та механізмів на середньооблікову кількість робітників:

$$M_n = \Phi_m : K_p.$$

Енергоозброєність праці (E_n) – показник, що визначається загальною установочною потужністю двигунів, установок, механізмів в кВт, що припадає на 1 робітника. Обчислюється за формулою:

$$E_n = E_n : K_p.$$

Коефіцієнт технологічної структури основних фондів ($K_{тсф}$) - визначається як співвідношення вартості активної частини основних фондів (Φ_a) та вартості основних фондів (Φ) за формулою:

$$K_{тсф} = \Phi_a : \Phi.$$

Розділ 3 Трудові ресурси

Основні терміни і поняття: трудові ресурси (кадри); працівник; робітник; службовець; керівник; фахівець; професія; кваліфікація; обліковий склад працівників; явочна чисельність; умови праці; виробничий стаж; галузева приналежність; трудові навички; раціональна організація праці; професійно-кваліфікаційна структура кадрів; продуктивність праці; трудомісткість; норма-година; виробіток; резерви зростання продуктивності праці; кадрова політика; оборот кадрів; плинність кадрів; вакансія; підвищення кваліфікації; мотивація праці; важелі мотивації; класифікація потреб людини; форми мотивації.

3.1 Поняття і класифікація кадрів підприємства

Кадри (трудові ресурси) підприємства – це сукупність працівників різних професійно-кваліфікаційних груп, зайнятих на підприємстві, що становлять його обліковий склад. До облікового складу включаються всі працівники, прийняті на роботу, зв'язану як з основною, так і неосновною його діяльністю.

Трудові ресурси (кадри) підприємства є головним ресурсом кожного підприємства, від якості й ефективності використання якого багато в чому залежать результати його діяльності і конкурентоздатність. Трудові ресурси надають руху матеріально-речовим елементам виробництва, створюють продукт, вартість і прибутковий продукт у формі прибутку.

Відмінність трудових ресурсів від інших видів ресурсів підприємства полягає в тому, що кожний найманий робітник може відмовитися від запропонованих йому умов і зажадати зміни умов праці і модифікації неприйнятних, з його погляду, робіт, перенавчання іншим професіям і спеціальностям, може, нарешті, звільнитися з підприємства за власним бажанням.

Кадровий (склад) персоналу підприємства і його зміни мають кількісні, якісні й структурні характеристики, що можуть бути з меншим чи більшим ступенем вірогідності виміряні й виражені такими абсолютними й відносними показниками:

- облікова і явочна чисельність працівників підприємства і його внутрішніх підрозділів, за окремими категоріями і групами на визначену дату;
- середньооблікова чисельність працівників підприємства і його внутрішніх підрозділів за певний період;
- питома вага працівників окремих підрозділів (груп, категорій) у загальній чисельності працівників підприємства;
- темпи зростання (приросту) чисельності працівників підприємства за певний період;
- середній розряд робітників підприємства;
- питома вага службовців, що мають вищу або середню фахову освіту в загальній чисельності службовців чи працівників підприємства;
- середній стаж роботи зі спеціальності керівників і фахівців підприємства;
- плинність кадрів по прийому і звільненню працівників;
- фондоозброєність праці працівників і робітників на підприємстві та ін.

Сукупність перерахованих та ряд інших показників дає уявлення про кількісний, якісний і структурний стан персоналу підприємства і тенденції їхньої зміни для цілей управління персоналом, у тому числі планування, аналізу і розробки заходів щодо підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства.

Кількісна характеристика трудових ресурсів (персоналу) підприємства в першу чергу вимірюється такими показниками, як облікова, явочна і середньооблікова чисельність працівників.

Облікова чисельність працівників підприємства — це чисельність працівників облікового складу на визначену дату з урахуванням обліку прийнятих і вибулих за цей день працівників.

Явочна чисельність – це кількість працівників облікового складу, які з'явилися на роботу. Різниця між явочним і обліковим складом характеризує кількість цілоденних простоїв (відпустки, хвороби, відрядження і та ін.).

Для визначення чисельності працівників за певний період використовується показник середньооблікової чисельності. Він застосовується для визначення продуктивності праці, середньої заробітної плати, коефіцієнтів обороту, плинності кадрів та ряду інших показників.

Середньооблікова чисельність працівників за місяць визначається шляхом підсумовування чисельності працівників облікового складу за кожний календарний день місяця, включаючи святкові й вихідні дні, і поділу отриманої суми на кількість календарних днів місяця. Середньооблікова чисельність працівників за квартал (рік) визначається шляхом підсумовування середньооблікової чисельності працівників за всі місяці роботи підприємства за квартал (рік) і розподілу отриманої суми на 3 або 12 відповідно.

Для правильного визначення середньооблікової чисельності працівників необхідно вести щоденний облік працівників облікового складу з урахуванням наказів (розпоряджень) про прийом, перехід працівників на іншу роботу і припинення трудового договору.

Крім чисельності працівників кількісна характеристика трудового потенціалу підприємства і його внутрішніх підрозділів може бути подана і фондом ресурсів праці ($\Phi_{рп}$) у людино-днях чи у людино-годинах, який можна визначити шляхом множення середньооблікової чисельності працівників ($\mathbf{Ч}_{со}$) на середню тривалість робочого періоду в днях чи годинах ($\mathbf{T}_{рп}$):

$$\Phi_{рп} = \mathbf{Ч}_{со} \times \mathbf{T}_{рп} .$$

Кадри підприємства, безпосередньо зв'язані з процесом виробництва продукції (послуг), тобто зайняті основною виробничою діяльністю, являють собою промислово-виробничий персонал. До нього відносяться всі працівники основних, допоміжних, підсобних і обслуговуючих цехів; науково-дослідних, конструкторських, технологічних організацій і лабораторій, що знаходяться на балансі підприємства; заводоуправління з усіма відділами і службами, а також служб, зайнятих капітальним і поточним ремонтом устаткування і транспортних засобів свого підприємства.

Працівники промислово-виробничого персоналу підрозділяються на дві основні групи: робітники і службовці.

До робітників відносяться особи, безпосередньо зайняті створенням матеріальних цінностей, ремонтом основних засобів, переміщенням вантажів, перевезенням пасажирів, наданням матеріальних послуг та ін. У свою чергу робітники підрозділяються на основних і допоміжних.

У групі *службовців* звичайно виділяються такі категорії працюючих, як *керівники, фахівці і власне службовці*. Віднесення працівників підприємства до тієї чи іншої групи визначається класифікатором професій робітників, посад і тарифних розрядів.

До керівників відносяться працівники, які займають посади керівників підприємства і їхніх структурних підрозділів, а також їхні заступники на посадах: директори, начальники, керуючі, завідувачі на підприємстві, у структурних одиницях і підрозділах; головні фахівці (головний бухгалтер, головний інженер, головний механік, головний технолог, головний економіст та ін.).

До фахівців відносяться працівники, зайняті інженерно-технічними, економічними, бухгалтерськими, юридичними та іншими аналогічними видами діяльності.

До власне службовців відносяться працівники, що здійснюють підготовку й оформлення документації, облік і контроль, господарське обслуговування і діловодство (агенти, касири, контролери, діловоди, обліковці, креслярі та ін.).

Залежно від характеру трудової діяльності кадри підприємства підрозділяються по професіях, спеціальностях і рівнях кваліфікації.

3.2 Продуктивність праці

Ефективність використання трудових ресурсів підприємства характеризує рівень продуктивності праці. Продуктивність праці визначається кількістю продукції, зробленої в одиницю робочого часу, або витратами праці на одиницю зробленої продукції чи виконаної роботи.

Основними показниками продуктивності праці на рівні підприємства є показники виробітку (**V**) і трудомісткості (**T_p**) продукції, що розраховують за такими формулами:

$$V=q/\mathbf{Ч}_{\text{сп}}, \quad T_p=T/q,$$

де **q** — кількість зробленої продукції чи виконаної роботи в натуральних або умовно-натуральних одиницях виміру;

Ч_{сп} — середньооблікова чисельність працюючих, чол.;

T — час, витрачений на виробництво всієї продукції, нормо-год.

Розділ 4 Фінансові ресурси

Основні терміни і поняття: самоокупність; самофінансування; фінансові ресурси; фінансові резерви; фінансові результати; власні та позичені кошти; фінансовий контроль; статутний капітал; фонд розвитку виробництва; заохочувальні фонди; фінансовий механізм; фінансові важелі; фінансові методи; фінансові операції; джерела фінансування; грошові фонди та резерви.

4.1 Формування фінансових ресурсів

Фінансові ресурси – для здійснення поточних витрат і витрат по розширеному відтворенню, для виконання фінансових зобов'язань і

економічного стимулювання працюючих. Фінансові ресурси спрямовуються також на утримання і розвиток об'єктів невиробничої сфери, споживання, нагромадження, у спеціальні резервні фонди та ін.

Формування фінансових ресурсів здійснюється за рахунок низки джерел. На основі права власності розрізняють дві великі групи джерел: власні і чужі кошти. Можлива більш детальна класифікація: власні й прирівняні до них засоби; ресурси, що мобілізуються на фінансовому ринку; грошові надходження в порядку перерозподілу.

Первісне формування фінансових ресурсів відбувається в момент створення підприємства, коли утворюється статутний капітал (акціонерний чи складовий капітал). **Статутний капітал** — це майно підприємства, створене за рахунок внесків засновників.

Фінансові ресурси формуються головним чином за рахунок прибутку (від основної та інших видів діяльності), а також виторгу від реалізації вибулого майна, сталих пасивів, різних цільових надходжень, пайових та інших внесків членів трудового колективу. До стійких пасивів відносяться статутний, резервний та інший капітали; довгострокові позики; постійно знаходиться в обороті підприємства кредиторська заборгованість (по зарплаті через різницю в термінах нарахування і виплати, по відрахуваннях у позабюджетні фонди, у бюджет, по розрахунках з покупцями і постачальниками та ін.).

Значні фінансові ресурси, особливо в знову створюваних і реорганізованих підприємствах, можуть бути мобілізовані на фінансовому ринку за допомогою продажу акцій, облігацій та інших видів цінних паперів, що випускаються підприємством; дивідендів і відсотків по цінних паперах інших емітентів, доходів від фінансових операцій, кредитів.

Підприємства можуть одержувати фінансові ресурси від асоціацій і концернів, в які вони входять; від вищестоящих організацій при збереженні галузевих структур; від органів державного управління у вигляді бюджетних субсидій; від страхових організацій. У складі цієї групи фінансових ресурсів, сформованих у порядку перерозподілу, все більшу роль відіграють виплати страхових відшкодувань, і все меншу — бюджетні й галузеві фінансові джерела, призначені на чітко обмежений перелік витрат.

Структура фінансових ресурсів підприємства наведена на рисунку 4.1.

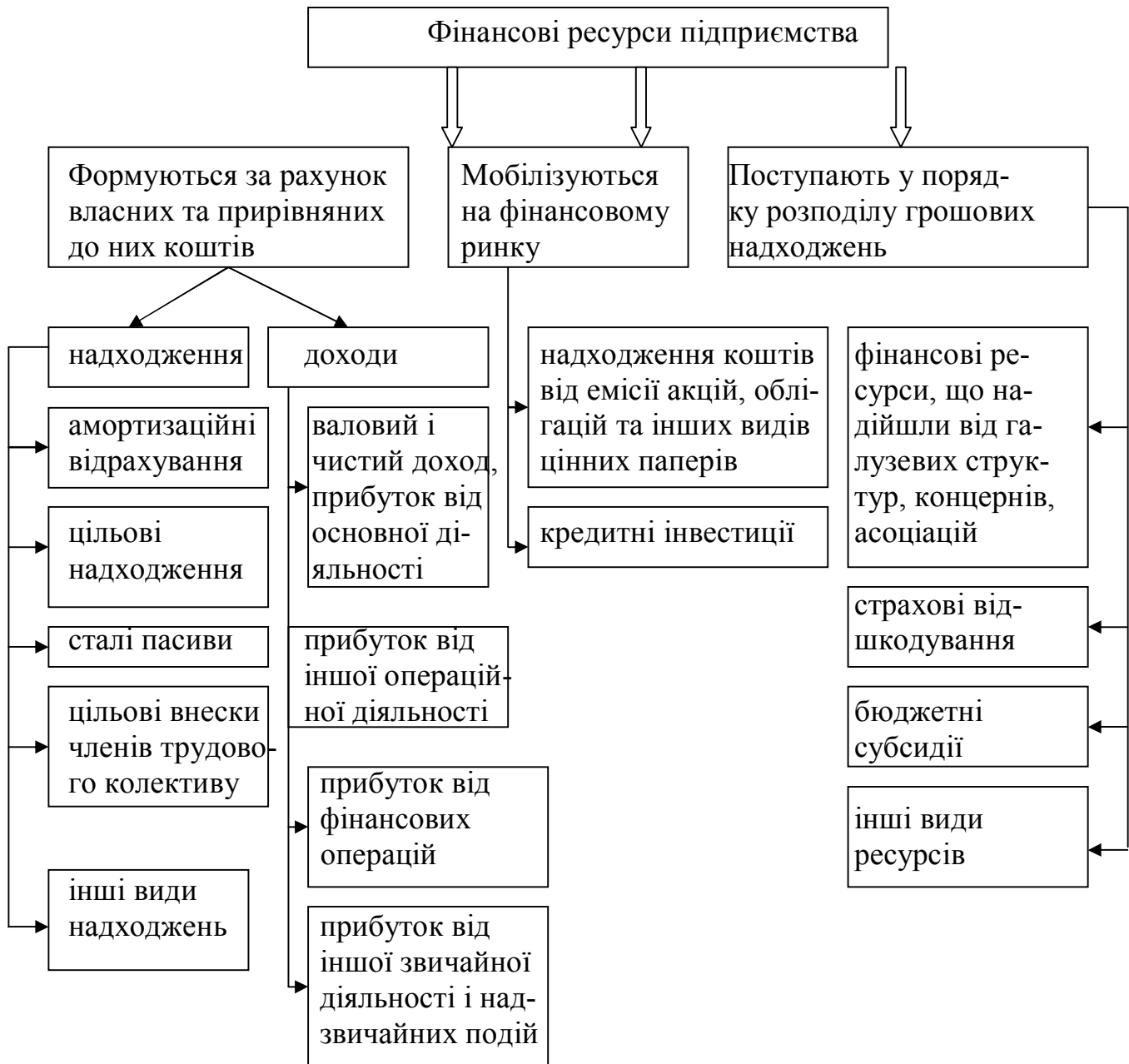

Рисунок 4.1 – Структура фінансових ресурсів підприємства

Використання фінансових ресурсів підприємства здійснюється за такими напрямками:

- поточні витрати на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг);
- інвестування засобів у капітальні вкладення, зв'язані з розширенням виробництва і його технічним відновленням, використанням нематеріальних активів;
- інвестування фінансових ресурсів у цінні папери;
- платежі фінансовій, банківській системам, внески в позабюджетні фонди;

- утворення різних грошових фондів і резервів (на розвиток, а також заохочувального і соціального характеру);
- благодійні цілі, спонсорство і т.п.

Розділ 5 Виробнича програма і виробнича потужність комунальних підприємств

Основні терміни і поняття: *виробнича потужність; виробнича програма; мережа; споживачі; споруди; обладнання; вимірники обсягу продукції; коефіцієнт використання виробничої потужності; потреби; попит; умовно-натуральні показники; норми споживання; норми обслуговування; середньорічна виробнича потужність підприємства; сезонна нерівномірність споживання комунальних послуг; режим роботи агрегатів і підприємств.*

5.1 Виробнича програма і показники її вимірювання

Комунальні підприємства покликані обслуговувати матеріально-побутові потреби населення. Рівень побутового обслуговування населення визначається кількістю продукції (послуг), що постачається комунальними підприємствами з розрахунку на одного мешканця. При цьому враховується і якість продукції (послуг), що постачається. Тому основним завданням кожного комунального підприємства є максимальний випуск продукції (надання послуг) високої якості з найменшими витратами. Вирішення цього завдання і складає зміст виробничої програми комунального підприємства.

Виробнича програма комунального підприємства – це завдання щодо кількості, асортименту і якості продукції (послуг), яку воно повинно виробити й реалізувати в наступному (плановому періоді), виходячи з потреб у покращенні комунального обслуговування та можливостей їх задоволення.

Для вимірювання обсягу продукції (послуг) комунальних підприємств використовують такі види вимірників (показників): 1) натуральні; 2) умовно-натуральні; 3) вартісні (грошові); 4) нормативно-трудова.

Натуральні показники найбільш точно відображають фізичний обсяг продукції (послуг). Вони відповідають вимогам зіставлення показників з випуску (реалізації) продукції за різні періоди. Натуральні вимірники дозволяють безпосередньо порівнювати показники виробничої програми різних підприємств галузі, складати матеріальні баланси, визначати розмір споживання продукції (послуг) на одного мешканця та ін.

Виробнича програма підприємств більшості галузей комунально-побутового господарства, внаслідок однорідності їх продукції (послуг), на відміну від промислових підприємств, що мають широкий перелік виготовлюваної продукції, може бути охарактеризована одним натуральним показником (вимірником). Кожна підгалузь комунального господарства має свій, властивий тільки їй натуральний вимірник (показник), який і виражає результат основної виробничої функції підприємства. Так, показниками

(вимірниками) виробничої програми міських водопроводів є кубічні метри води; пралень – тонни випраної сухої білизни; лазень – кількість помивок; газових мереж – кубічні метри газу і т.п.

Умовно-натуральні вимірники (показники) застосовуються в деяких галузях комунального господарства поряд з натуральними. Наприклад, виробничу програму пралень визначають не тільки загальною вагою сухої білизни, а і в приведених, тобто умовних тоннах, що враховують різні витрати праці на обробку масової та індивідуальної білизни. Для обчислення в умовно-натуральних одиницях використовують відповідні коефіцієнти приведення.

Вартісні (грошові) показники виробничої програми використовують поряд з натуральними вимірниками усі підприємства комунального господарства. Виробнича програма комунального підприємства у вартісному вимірі характеризує доходи (виручку) від реалізації продукції (послуг) і дає змогу зіставляти доходи й витрати підприємства, визначати його прибуток, рівень рентабельності.

Грошові вимірники використовують як узагальнюючі показники для характеристики розвитку комунального господарства і забезпечення населення комунально-побутовими послугами по місту (області) в цілому, оскільки окремі види послуг виражають різними показниками.

Нормативно-трудова вимірники застосовують у комунальному господарстві для визначення обсягу виробничо-експлуатаційної роботи у нормативних людино-годинах. Нормативно-трудова показники використовують у тих випадках, коли перелік виконуваних робіт великий, а самі види робіт, як правило, неодноразово повторюються за розрахунковий період на одних і тих же територіях (ділянках). Так, нормативно-трудова показники (вимірники) застосовують для обчислення обсягу робіт з експлуатації водопровідних, каналізаційних, газових мереж; обсягу робіт з утримання об'єктів зелених насаджень і ін.

Розділ 6 Організація та оплата праці

Основні терміни та поняття: *продуктивність праці; чисельність робітників; оплата праці; тарифна система оплати праці; відрядна форма оплати праці; погодинна форма оплати праці; робітники-відрядники; робітники-погодинники; норма виробітку; норма часу; тарифна ставка; тарифний коефіцієнт; тарифна сітка; розцінка; середньооблікова чисельність; премія; доплата; надбавка; гарантійні й компенсаційні виплати; основна заробітна плата; додаткова заробітна плата.*

6.1 Оплата праці

Оплата праці працівників – це ціна трудових ресурсів, зайнятих у виробничому процесі. Значною мірою вона визначається кількістю і якістю

витраченої праці, але на неї впливають і чисто ринкові фактори, такі як попит та пропозиція праці, конкретна кон'юнктура, що склалася, територіальні аспекти, законодавчі норми.

До витрат на оплату праці відносяться витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати, які обчислюються згідно з прийнятими підприємством системами оплати праці, включаючи будь-які види грошових і матеріальних доплат.

Основна заробітна плата – це винагорода за виконану роботу відповідно до діючих норм праці (норми часу, виробіток, обслуговування, посадові обов'язки). Вона встановлюється у вигляді тарифних ставок (окладів) і відрядних розцінок для робітників і посадових окладів для службовців. Додаткова заробітна плата – це винагорода за працю понад установлену норму, за трудові успіхи і винахідливість і за особливі умови праці. Вона включає доплати, надбавки, гарантійні й компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій.

Основою організації оплати праці є тарифна система і форми заробітної плати.

Тарифна система оплати праці включає:

- а) тарифно-кваліфікаційні довідники;
- б) тарифні сітки;
- в) тарифні ставки.

Тарифно-кваліфікаційний довідник (ТКД) визначає:

- 1) зміст і складність робіт, які робітник повинен вміти виконувати;
- 2) основні вимоги до рівня кваліфікації робітника, необхідні для виконання робіт по кожному тарифно-кваліфікаційному розряду, а також додаткові вимоги до робітника з теоретичних і спеціальних знань за професією.

У тарифно-кваліфікаційних довідниках окремі види робіт, різні за складністю, класифікуються за групами (розрядами). Найбільш прості роботи відносяться до першого розряду, а кожний наступний розряд характеризує наростаючу складність робіт, що потребують більш високої кваліфікації праці.

Для кожного робітника вищого розряду кваліфікаційні вимоги, що ставляться для робітників нижчих розрядів, є обов'язковими.

Тарифна сітка – це перелік тарифних ставок або шкала співвідношень заробітної плати робітників різної кваліфікації. Тарифна сітка складається з розрядів оплати праці різної складності. З підвищенням розряду зростає складність праці, підвищуються вимоги до рівня кваліфікації робітника.

Кількісні відмінності між оплатою різних розрядів визначаються коефіцієнтами, що характеризують різний ступінь кваліфікації праці. За одиницю у тарифній сітці приймається перший розряд. Тарифний коефіцієнт розряду визначають, поділивши тарифну ставку відповідного розряду на ставку першого розряду.

Тарифна ставка – оплата праці за одиницю часу. Тарифні ставки встановлюють окремо для робітників-відрядників і погодинників, а по кожній з цих груп вони диференційовані за умовами праці:

- а) для робітників, зайнятих на гарячих, важких роботах з шкідливими умовами праці;
- б) для робітників з нормальними умовами праці.

Розділ 7 Витрати на виробництво та собівартість продукції (послуг) підприємств

Основні терміни і поняття: *собівартість продукції (робіт, послуг); витрати виробництва; статті витрат; елементи витрат; групування витрат виробництва (обігу); експлуатаційні витрати; калькулювання собівартості; кошторис; калькуляція; нормативний метод планування витрат; норми витрат матеріальних ресурсів; норми і розцінки з оплати праці; нормативи витрат на управління і обслуговування виробництва; планова собівартість; загальновиробничі витрати.*

7.1 Склад і структура витрат на виробництво та обіг, що включаються в собівартість продукції (робіт, послуг)

Собівартість продукції (робіт, послуг) – це вартісне вираження витрат підприємства (організації), пов'язаних з використанням у технологічному процесі виконання робіт і надання послуг природних ресурсів, сировинних матеріалів, палива, енергії, основних виробничих фондів, інструменту, інвентарю, трудових і фінансових ресурсів, а також інших витрат на їх виробництво і збут, включаючи встановлені державою як обов'язкові відрахування, податки і платежі.

Величина собівартості продукції залежить від технічної оснащеності підприємства, ступеня використання його виробничої потужності, досягнутого рівня організації виробництва, продуктивності, праці, норм витрат матеріалів, палива, електроенергії та ін.

Витратами на виробництво (обіг), що включаються у собівартість продукції (робіт, послуг) є:

- витрати, безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції (робіт, послуг);
- витрати, пов'язані з використанням природної сировини;
- витрати некапітального характеру, пов'язані з удосконаленням технологій та організації виробництва, підвищенням рівня якості продукції, її надійності та довговічності;
- витрати на винахідництво та раціоналізацію;
- витрати на обслуговування виробничого процесу, забезпечення виробництва сировиною, матеріалами, паливом, енергією, інструментом, обладнанням і т. ін.; утримання основних виробничих фондів у робочому стані; забезпечення виконання санітарно-гігієнічних вимог;
- витрати на забезпечення нормальних умов праці та техніки безпеки;

- витрати, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення;

- витрати, пов'язані з управлінням виробництвом: утримання працівників апарату управління підприємства та його структурних підрозділів, витрати на відрядження, оплату консультаційних, інформаційних та аудиторських послуг та ін.;

- витрати, пов'язані з підготовкою і перепідготовкою кадрів;

- відрахування на державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення, у державний фонд сприяння зайнятості населення, на обов'язкове медичне страхування, фонд Чорнобиля;

- платежі з обов'язкового страхування майна підприємств;

- платежі з короткострокових кредитів банків в межах встановленої ставки;

- оплата послуг банків за виконання, згідно з укладеними договорами, операцій з платіжними документами;

- знос основних виробничих фондів та нематеріальних активів, інші види витрат згідно з встановленим порядком.

Для визначення повної собівартості продукції (робіт, послуг) комунальні підприємства складають кошторис (за елементами витрат) або калькуляцію (за статтями витрат). Перелік відповідно елементів або статей називають складом витрат, а співвідношення питомої ваги окремих витрат, що складають собівартість, – структурою собівартості. Вивчення структури важливе для планування і аналізу собівартості, бо воно дає змогу виявити порівняльну значущість окремих витрат.

Структура собівартості комунальних послуг (продукції) значно відрізняється від структури витрат на виробництво продукції в промисловості.

Хоч у різних галузях комунального господарства структура собівартості не однакова, в цілому для комунальних підприємств на відміну від промисловості характерні такі особливості:

- велика питома вага витрат на оплату праці;

- порівняно велика питома вага амортизаційних відрахувань на повне відтворення;

- своєрідний склад матеріальних витрат.

Основні комунальні підприємства надають послуги. У складі експлуатаційних витрат підприємств цих галузей немає витрат на сировину та основні матеріали, тоді як у собівартості продукції промислових підприємств вони мають велику питому вагу. Разом з тим витрати на різні допоміжні матеріали експлуатаційно-ремонтного характеру, паливо та електроенергію значно більші, ніж у промисловості.

Аналіз структури експлуатаційних витрат дає можливість виявити значущість окремих елементів у формуванні собівартості й визначити основні шляхи скорочення собівартості в комунальному господарстві.

Розділ 8 Фінансово-економічні результати та інтегральна ефективність діяльності підприємства

Основні терміни і поняття: *виручка від реалізації продукції (робіт, послуг; експлуатаційні витрати (собівартість); прибуток від реалізації продукції (робіт, послуг); балансовий прибуток; позареалізаційні операції; збитки; дивіденди; чистий прибуток; середньорічна вартість основних засобів; рівень рентабельності; рівень загальної рентабельності; рівень чистої рентабельності.*

8.1 Прибуток і доход як основні показники фінансових результатів діяльності підприємства. Їх формування та використання

Для свого функціонування підприємство повинно мати грошові кошти. Основним джерелом їх надходження є виручка від реалізації продукції. Вона відіграє важливу роль у відтворювальному процесі матеріального виробництва як одна з ланок нового кругообігу коштів підприємства. Саме з грошових надходжень від реалізації продукції відшкодовується вартість матеріальних витрат на виробництво, тобто використаної сировини, напівфабрикатів, матеріалів, електроенергії, палива і т.п., а також амортизаційні відрахування (як перенесена на собівартість продукції частина вартості основних фондів).

З відрахуванням матеріальних витрат на виробництво створюються економічні умови для нового виробничого циклу, а залишок виручки від реалізації продукції становить валовий доход підприємства.

Таким чином валовий доход є тією частиною валового продукту у грошовому вираженні, яка залишається після відрахування частини цього продукту, що використовується на відтворення виробництва.

Отже *валовий доход* – це грошове вираження вартості знов створеної продукції. Його величина *визначається як різниця між виручкою та матеріальними витратами й амортизаційними відрахуваннями* у складі собівартості реалізованої продукції. Валовий доход, таким чином, дорівнює заробітній платі плюс прибуток плюс рента.

Валовий доход є основним узагальнюючим показником ефективності діяльності підприємства: в ньому відображається підвищення продуктивності праці, скорочення матеріаломісткості продукції, збільшення заробітної плати; він дає змогу визначити реальний економічний ефект, який отримує народне господарство від діяльності підприємства. Звідси можна зробити висновок, що валовий доход є основним джерелом утворення фінансових ресурсів не тільки на підприємстві, а й державного бюджету, позабюджетних фондів.

Якщо розглядати валовий доход з погляду відтворення, то він розподіляється на оплату праці й на чистий доход. Оплата праці – це виражена у грошовій формі вартість необхідної праці, що виступає на підприємстві у вигляді витрат на виплату основної та додаткової заробітної плати.

Згідно з економічною теорією час праці, витраченої у сфері матеріального виробництва, розподіляється на необхідний і додатковий. Протягом необхідного часу забезпечується створення життєвих коштів необхідних робітникам для підтримування і відтворення його життя. За додатковий час праці виробники створюють вартість понад вартість необхідного продукту, тобто додатковий продукт.

Додатковий продукт властивий усім суспільно-економічним формаціям, і він є однією з важливих умов їхнього успішного розвитку. Продукт додаткової праці людей, зайнятих на підприємствах, завжди призначений для задоволення суспільних потреб і виступає як чистий дохід. Таким чином, *чистий дохід* є грошовим вираженням додаткового продукту, створеного працею людей на підприємствах і *визначається як перевищення виручки від реалізації продукції над вартістю матеріальних витрат, амортизаційних відрахувань і заробітної плати, або як різниця між валовим доходом і заробітною платою.*

Як найважливіше джерело фінансових ресурсів підприємств і держави чистий дохід реалізується у формі прибутку, а також у вигляді акцизів, податку на додану вартість, відрахувань у фонди пенсійного й соціального страхування, інші державні цільові фонди.

8.2 Рентабельність як відносний показник ефективності діяльності підприємства

Для характеристики діяльності підприємств важливими є не тільки отримані ними абсолютні суми загального (балансового) прибутку, прибутку від основної діяльності, іншої реалізації, позареалізаційних операцій тощо, але й відносний його рівень, тобто рентабельність. Рентабельність характеризує рівень ефективності господарювання.

Щоб зробити висновок про рівень ефективності роботи підприємства, отриманий загальний прибуток (або його складові) треба порівняти з витратами.

Витрати можна розглядати: як поточні витрати діяльності підприємства, тобто собівартість продукції (робіт, послуг); як авансовану вартість (авансовий капітал) для забезпечення виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства.

Співвідношення прибутку (від реалізації продукції (робіт, послуг), балансового, чистого) з поточними витратами або авансованою вартістю характеризує поняття “рентабельність”. Коефіцієнти рентабельності можуть визначатися як у десятинному вираженні, так і у відсотках.

У найзагальнішому понятті рентабельність означає прибутковість або доходність:

- виробництва і реалізації всієї продукції (робіт, послуг);
- окремих видів продукції (робіт, послуг);
- підприємств, організацій, установ у цілому як суб'єктів господарської діяльності;
- різних галузей економіки.

Різні варіанти рішень, що приймаються для визначення прибутку, поточних витрат, авансованої вартості, для розрахунку рентабельності зумовлюють наявність значної кількості показників рентабельності.

А) Для найзагальнішої оцінки ефективності формування прибутку використовують такі коефіцієнти рентабельності:

Коефіцієнт рентабельності активів (коефіцієнт економічної рентабельності). Він характеризує загальний рівень прибутку, що створений всіма використовуваними активами підприємства. Розрахунок цього показника здійснюється за формулою

$$КР_a = ЧП / А,$$

де $КР_a$ – коефіцієнт рентабельності усіх використовуваних активів;

$ЧП$ – сума чистого прибутку;

$А$ – середня вартість усіх використовуваних активів за той же період.

За цією ж принциповою формулою можна визначити і коефіцієнти рентабельності окремих груп активів підприємства (оборотних, позаоборотних, окремих їх елементів).

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (коефіцієнт фінансової рентабельності). Він характеризує загальний рівень прибутку, що генерований власним капіталом підприємства і визначає ступінь ефективності використання власного капіталу. Розрахунок цього показника здійснюється за формулою

$$КР_{вк} = ЧП / ВК,$$

де $КР_{вк}$ – коефіцієнт рентабельності власного капіталу;

$ЧП$ – сума чистого прибутку за період;

$ВК$ – середня сума власного капіталу за той же період.

За аналогічною формулою можна визначити коефіцієнт рентабельності всього залученого капіталу та окремих його складових.

Б) Для оцінки ефективності формування прибутку в процесі операційної діяльності підприємства використовують такі коефіцієнти рентабельності:

- коефіцієнт рентабельності операційних активів;
- коефіцієнт маржинальної рентабельності реалізації продукції;
- коефіцієнт валової рентабельності реалізації продукції;
- коефіцієнт рентабельності реалізації продукції;
- коефіцієнт рентабельності операційних витрат;
- коефіцієнт чистої рентабельності операційних витрат.

В) Для оцінки ефективності формування прибутку в процесі інвестиційної діяльності використовують такі коефіцієнти рентабельності:

- коефіцієнт рентабельності інвестицій;
- коефіцієнт доходності фондового портфелю.

Г) Для оцінки ефективності формування прибутку в процесі фінансової діяльності використовують:

- коефіцієнт вартості залучення чужого капіталу;
- коефіцієнт вартості залучення додаткового власного капіталу із зовнішніх джерел;
- коефіцієнт рентабельності середнього залишку грошових активів на банківських рахунках.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. І. Економічний аналіз: навч.-метод. посібник / Г. І. Андреева. – Київ : Знання, 2008. – 263 с.
2. Доля В. Т. Эконом. анализ: учеб. пособие / В. Т. Доля. – 2-е изд., перераб. и доп. – Київ : Кондор, 2007. – 224 с.
3. Івахненко В. М. Теорія економічного аналізу: навч. посібник / В. М. Івахненко. – Київ : ВД «Слово», 2010. – 352 с.
4. Костюк В. О. Техніко-економічний аналіз діяльності підприємств міського господарства. Навч. посібник / В. О. Костюк. – Харків : ХНАМГ, 2010. – 245 с.
5. Моделі та методи прийняття рішень в аналізі й аудиті (модульний варіант): навч. посібник / З. М. Мочаліна, А. Л. Шутенко, І. А. Ачкасов, А. О. Гріценко. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 405 с.
6. Мочаліна З. М. Теорія економічного аналізу (Модульний варіант) навч. посібник / З. М. Мочаліна. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 173 с.
7. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз: навч. посібник. Н. В. Тарасенко. – 4-е вид., стереотипне. – Львів : «Новий Світ – 2000», 2008. – 344 с.
8. Теорія економіч. аналізу: навч. посіб. / Є. К. Бабець, М. І. Горлов, С. О. Жуков, В. П. Стасюк. – Київ : ВД «Професіонал», 2007 – 384 с.

Навчальне видання

КОЛЕСНИК Тетяна Миколаївна

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ
з курсу

**ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

*(для студентів заочної форми навчання за напрямом підготовки
6.030601 – Менеджмент)*

Відповідальний за випуск: *М. М. Новікова*

За авторською редакцією

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2016, поз. 177Л

Підп. до друку 20.10. 2016
Друк на ризографі.
Тираж 50 пр.

Формат 60×84/16
Ум. друк. арк. 1,6
Зам. №

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014р.